

Knygotyra
2022, vol. 79, pp. 315–319

ISSN 0204–2061 eISSN 2345–0053
DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2022.79.131>

GENOVAITĖ TĖVELYTĖ-RAGUOTIENĖ (1931 06 27–2022 08 19)

Arvydas Pacevičius

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas arvydas.pacevicius@kf.vu.lt

Jaunystės lūkesčiai mirażais tapo,
Jaunystės metai pienėmis žydėjo,
Gyvenimas – kaip prirašytas lapas,
Tik pilkos dienos nučeža pavėjui

Juk rodos vakar bėgau pažiūrėti,
Kur leisis saulė kaip ugnies kepurė,
O tolių pasaka vadino kvietė,
Nulėkt už vakaro auksinių durų

[Iš II e klasės mokinės Genės Tėvelytės užrašų *Dainos*, 1942]

2022 m. rugpjūčio 19 d. eidama 91-uosius metus mirė lektologė, edukologė, knygos ir bibliotekų istorijos tyrinėtoja, vaikų literatūros puoselėtoja Genovaitė Raguotienė (Tėvelytė). 1955 m. G. Raguotienė baigė Vilniaus universitetą, 1955–1994 m. jame dėstė. Pedagogikos mokslų kandidatė (1965), docentė (1970). 1968–1981 m. (su pertrauka) Istorijos fakulteto prodekanė, 1981–1992 m. Istorijos ir Komunikacijos fakultetų Bibliotekininkystės katedros vedėja.

Genovaitė Tėvelytė gimė 1931 m. birželio 27 d. Šakių apskrityje, Lukšių valsčiuje, Lauciškių kaime Zanavykijos ūkininko šeimoje, kurioje augo keturi

Received: 2022 10 20

Copyright © 2022 Arvydas Pacevičius. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Genovaitė ir Bronius Raguočiai. Rokiškis, 2003 m.
Domo Kauno nuotr.

broliai ir trys seserys. Jauniausioji Genovaitė, vyresniųjų seserų gimnazisčių pavyzdžiu anksti išmokusi skaityti, greitai patyrė gyvenimo negandų – 1936 m. mirė tėvas, vėliau šeima neišvengė stalininių represijų. Vyriausiasis brolis Juozas Tėvelis, nepriklausomos Lietuvos kariuomenės kapitonas, 1941 m. birželio 14 d. buvo suimtas nuginkluojant 29-ąją teritorinį šaulių korpusą ir išvežtas į Norilską, kur nuteistas aštuoneriems metams mirė lageryje 1943 m. rugpjūčio 23 d.¹ (palaidojimo vieta nežinoma). Kitas brolis Jonas Tėvelis 1944 m. buvo įskųstas ir ištremtas į Vorkutą už tai, kad pasisendino vengdamas tarnybos sovietinėje armijoje (grįžo į Lietuvą 1945 m. rudenį)². Mama Petronėlė Tėvelienė ištremta 1949 m. kovo 25 d. į „specgyvenvietę“ Irkutsko srityje (paleista 1954 m. gruodžio 25 d., grįžo į Lietuvą 1955 m. pradžioje)³.

- 1 *Lietuvos gyventojų genocidas*, t. 1: 1939–1941, red. Birutė Burauskaitė, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1997, p. 842. Dėkoju prof. Domui Kaunui už patikslintą informaciją remiantis Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro duomenimis.
- 2 Ten pat, t. 2: 1944–1947, Vilnius, 2005, p. 167.
- 3 Ten pat, t. 4: 1949, Vilnius, 2014, p. 421; TĖVELYTĖ-RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Mylėję knygą*. Vilnius: LNB, 2015, p. 179.

G. Raguotienė mokėsi pradžios mokykloje Švediškiuose, vėliau Lukšiuose⁴. Už gimtųjų Lauciškių „vakaro auksinių durų“ jos laukė Šakių gimnazija ir Kauno II vidurinė mokykla (dabar Maironio gimnazija), kurioje išryškėjo filologiniai G. Raguotienės gebėjimai ir kurią 1950 m. baigė medaliu. Tad pasirinktos ir 1955 metais sėkmingai baigtos bibliotekininkystės studijos Vilniaus universitete, vėliau dėstymas jame tapo nuoseklia užsibrėžto tikslo tąsa. G. Raguotienės mokslinės, akademinės ir visuomeninės veiklos pobūdį nulėmė 1965 m. apginta disertacija apie vaikų užklausinį skaitymą tarpukario Lietuvoje (*Jaunesniojo ir vidutinio mokyklinio amžiaus vaikų užklausinio skaitymo problema buržuazijos valdymo laikotarpiu Lietuvoje*), už kurią tais pačiais metais jai suteiktas pedagogikos mokslų kandidato laipsnis (1993 m. nostrifikuota socialinių mokslų daktarė). G. Raguotienė yra pripažinusi, kad minėta disertacija, kuriai vadovavo Vincas Auryla, tapo vėlesnės monografijos *Spaudą atgavus* (1996) apie knygą ir skaitytoją Lietuvoje 1904–1918 m. pagrindu⁵. 1952 m. įkurtoje Bibliotekininkystės katedroje, kuriai vadovavo prof. Levas Vladimirovas, G. Raguotienė nuo 1953 m. dėstė *Bendrąją bibliotekininkystę* (iki 1983), *Vaikų literatūros bibliografiją* (1955–1991), *Lietuvių vaikų periodiką* (1991–1994), *Skaitymo kultūros pagrindus* (1994)⁶.

Vaikų skaitybos tema, sumaniai plėtojama literatūrologo V. Aurylos, 1970 m. docento pedagoginį vardą gavusią G. Raguotienę įtraukė į akademinį ir visuomeninį darbą, kuris vėliau buvo vainikuotas mokslinėmis publikacijomis. Apibendrinamas veikalo *Lietuvių vaikų lektūra 1918–1940* (2001) reikšmę vaikų skaitymo pomėgių kaitos naujų informacijos šaltinių ir komunikacijos priemonių kontekste ir G. Raguotienės metodologines nuostatas, vaikų literatūros tyrinėtojas Kęstutis Urba rašė: „Knygos reikšmė vaiko ir paauglio gyvenime buvo ir tebėra svarbi. Atrodo, kad Genovaitė Raguotienė, kurios asmenybė man visad asocijuojasi su tradiciniu „bibliotekininkės-kultūrininkės“ įvaizdžiu, tokia nuostata niekad nėra suabejojusi.“ Apskritai G. Raguotienės mokslinėje kūryboje ryškus analitinis ir sisteminis požiūris, ypač tiriant XX a. pirmosios pusės Lietuvos knyginkystės, bibliotekininkystės ir skaitybos problemas. Neabejotina, kad jos monografija *Spaudą atgavus* dėl panaudotų šaltinių gausos ir aiškios darbo struktūros remsis ne viena knygotyryninkų ir kultūros istorikų karta. Kita vertus, G. Raguotienė yra pripažinusi, kad savo tikrąjį pasakotojos talentą ir pedagogės stichiją pajusdavo „lasiiodama“ faktus ir juos dėliiodama ne

4 Pokalbis su pirmąja „Knygotyros“ vyriausiąja redaktore ir ilgamete redaktorių kolegijos nare docente Genovaite Raguotiene. *Knygotyra*, 2021, t. 76, p. 7–8.

5 Ten pat, p. 8.

6 *Vilniaus universiteto bibliotekininkystės studijų dėstytojai (1949–1999)*, sud. Julija Zinkevičienė. Vilnius: Knygotyros katedra, 1999, p. 68.

tik suprantamai, bet ir „šmaikščiai bei įdomiai“, „vyniodama siulus“ kaip detektyve. Taip gimė biografikos rinktinė apie moteris bibliotekinininkes *Greta įžymiojo Vaclovo Biržiškos* (2000), studija *Vytautas Steponaitis – iškilusis knygos žmogus* (2003) bei kitos bibliofilijos apybraižos...

Pirmą straipsnį G. Raguotienė paskelbė 1963 m. „Bibliotekų darbe“, o paskutinė knyga *Mylėję knygą* pasirodė 2015 m. – ją sudaro mokslinio pobūdžio etuidai ir autobiografinė dalis, skirta kelių kartų Tėvelių giminei. Pirmoje dalyje pateikiamos knygos žmonių – Prano Mašio, Vaclovo Biržiškos, Kazio Sendziko, Vinco Jonuškos, Leono Žurausko, Vytauto Tumėno, Izidoriaus Kisino, Vytauto Steponaičio, Viktoro Cimkausko, Antano Valaičio biografinės apybraižos, paremtos mažai naudotais šaltiniais. Autobiografinėje dalyje pateikta svarbių faktų apie Lukšių krašto ir Zyplių dvaro raidą, susipynusią su Tėvelių giminės istorija; nurodoma, kad „mūsų probočiai į išretėjusį Sūduvos kraštą bus atsikėlę iš Rytprūsių po didžiojo maro“ (1799 m. Prūsijos žemėlapyje yra pažymėta vietovė *Tewelen*)⁷. Be minėtų darbų, G. Raguotienė publikavo mokslo populiarinimo ir skaitybos metodinius veikalus *Šimtas knygos mįslių* (1974, 1981), *Baltos lankos, juodos avys* (1983), *Vaikų literatūros patirtis* (su kitais, 1995), *Žodžiai apie knygą* (1998), ... *atversta knyga: kai kas apie skaitymą* (2008), kurie visuomenės buvo gerai įvertinti. Pastarajame darbe pateiktos išvalgos ir pamąstymai apie knygą ir skaitymą, bibliotekas senovėje ir mūsų laikais apibendrinio ilgamečius mokslininkės tyrimus. Itin vertinga ir neprarandanti aktualumo yra gražiai „Vyturio“ leidyklos išleista, gausiai iliustruota (400 iliustracijų) knyga *Žodžiai apie knygą* (1998). Joje suprantamai, žodynėlio pavidalu G. Raguotienė pasakoja didžiausio žmonijos išradimo – knygos istoriją.

Moksliniu ir studijų plėtros požiūriu vertingas ir lauzęs ledus įtvirtinant bibliotekininkystę kaip informacinę discipliną yra G. Raguotienės sudarytas vadovėlis *Teoriniai bibliotekininkystės pagrindai* (1990, 1995). Litanistams, knygos kultūros istorijos tyrinėtojams nepamainoma išlieka kartu su vyru Broniumi Raguočiu parengta knyga *Knygotyros darbai* (1998), kurioje skelbiamos svarbiausios žymaus lietuvių bibliografo ir knygotyrininko Vaclovo Biržiškos (1884–1956) publikacijos, skirtos lietuviškos knygos, bibliografijos ir periodikos istorijai. Apskritai G. Raguotienės publikacijų kraitį sudaro daugiau kaip 20 knygų, mokymo priemonių, straipsnių mokslinėje ir populariojoje spaudoje.

Be mokslinės veiklos, G. Raguotienė nevengė administracinio ir visuomeninio darbo. 1968 m. ji buvo paskirta Istorijos-filologijos fakulteto dekanu pavaduotoja (prodekane), šias pareigas ėjo ir perorganizuotame Istorijos fakultete

7 TĖVELYTĖ-RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Mylėję knygą*, p. 158. Rytų Prūsijos administracinio teritorinio suskirstymo 1893 m. laidos žinyne yra nurodyti du, bet kiek kitaip pavadinti kaimai: Thewellen (Šilokarčemos apkr., dab. Šilutės savivaldybė) ir Theweln (Galdapės apskr., Kaliningrado sr.). Dėkoju prof. D. Kaunui už šią informaciją.

(su trejų metų pertrauka) iki 1981 metų⁸. 1981 m. G. Raguotienė buvo išrinkta Bibliotekininkystės katedros vedėja ir šias pareigas ėjo iki 1992 m. Be kasdienių studijų ir mokslinės veiklos organizavimo, docentė 1991 m. inicijavo „Vaclovo Biržiškos skaitymus“ – kasmetinį tęstinį dėstytojų ir atminties institucijų darbuotojų forumą, kuris vyko 1991–2004 m. Konferencijų ir seminarų formato renginiuose buvo perskaityta daugiau kaip 100 pranešimų, daugelio jų pagrindu buvo parengtos publikacijos populiariojoje spaudoje ir moksliniame žurnale „Knygotyra“. G. Raguotienė 1970–1991 m. buvo šio leidinio redakcinės kolegijos narė, o 1970–1974 m. – atsakingoji redaktorė (prieš tai, nuo 1967 m., ėjo „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimų“ atsakingojo redaktoriaus pareigas). Taip pat G. Raguotienė buvo žurnalo „Rubinaitis“ (nuo 1994), Lietuvos vaikų literatūros tritomės antologijos (1977–1980) redakcinių kolegijų narė. Docentė dalyvavo Lietuvos bibliotekininkų draugijos (1989–1992 m. tarybos narė), Tarpžinybinių bibliotekų tarybos vaikų ir mokyklų bibliotekų komisijos (1960–1989 m. pirmininkė), Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) (nuo 1991 m. Lietuvos skyriaus tarybos narė), Martyno Mažvydo bibliofilų klubo (1998 m. tarybos narė) veikloje.

Stažavo Bratislavos Komenskio, Berlyno Humboldtų universitetuose, akademiniais tikslais lankėsi Leipcigo, Dresdeno, Veimaro mokslo įstaigose. 1997 m. G. Raguotienė tapo Vaclovo Biržiškos premijos laureate.

Buvo užsispyrusi, darbšti, ambicinga, kūrybiška ir meniškos prigimties, bet nuosekliai siekianti užsibrėžto tikslo; vyro Broniaus, žurnalisto ir lituanisto, žmona ir dviejų vaikų – Eglės ir Audronio – mama, puoselėjanti, mylinti ir dedikuojanti vaikaičiams Augustai ir Simonui naujausius veikalus; kukli, jos pačios žodžiais, „niekad nieko specialiai nedaranti“, bet laukianti paskatinimo ir „pirmo postūmio įdomia linkme“.

Išėjusi į užtarnautą poilsį, G. Raguotienė liko Vilniaus universiteto akademinės bendruomenės nare, aktyviai dalyvavo jos veikloje. Nesidangstė garbingu „senjorės“ titulu. Ji buvo enciklopedinio žodyno *Knygotyra* (1997) redakcinės kolegijos narė, kartu su Audrone Glosiene sudarė profesoriaus L. Vladimirovo straipsnių rinktinę *Apie knygas ir bibliotekas* (2002), prisidėjo prie atsiminimų apie L. Vladimirovą *Bibliotekininkystei reikia pašaukimo ir meilės* (2005) rengimo, rašė straipsnius skaitmeniniam knygotyros biografikos žodynui *Lietuvos knygos veikėjai* (2004), skaitė pranešimus Vaclovo Biržiškos ir Prano Mašoto skaitymuose, dalyvavo M. Mažvydo bibliofilų klubo veikloje. G. Raguotienė tiek Bibliotekininkystės katedroje, tiek gyvenime ir šeimoje buvo ir liko „gerąja mama“, žmogaus ir skaitytojo ugdytoja bei knygos ir skaitymo kultūros puoselėtoja. Amžinojo atilsio atgulė Kairėnų kapinėse greta vyro Broniaus Raguočio...

8 *Bibliotekininkystės studijos Vilniaus universitete*, sud. Stanislovas Dubauskas. Vilnius: Litimo, 1999, p. 14.